

УДК 376-056.264:[364-785:7

DOI 10.32626/2413-2578.2024-23.239-248

О. ОПАЛЮК

<https://orcid.org/0000-0002-5956-0163>

Л. ЛІСОВА

<https://orcid.org/0000-0002-3758-0294>

К. МАТВИЇВ

<https://orcid.org/0009-0003-0530-6981>

СВОЄРІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕСТЕТОТЕРАПІЇ У КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЛОГОПЕДА

Відомості про авторів. **ОПАЛЮК Олег**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Україна. **ЛІСОВА Людмила**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Україна. **МАТВИЇВ Катерина**, вчитель-логопед Кам'янець-Подільського ліцею № 10, № 6, закладу дошкільної освіти № 2 «Гномик» Кам'янець-Подільської міської ради Хмельницької області, Україна.

Contacts: **OPALIUK Oleh**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Psychological, Medical and Pedagogical Fundamentals of Correctional Work, Faculty of Special Education, Psychology and Social Work, Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University, Ukraine. **LISOVA Liudmyla**, Ph.D. of pedagogy, Senior Lecturer of the Department of therapy and special methods of Faculty of Special Education, Psychology and Social Work, Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University, Ukraine. **MATVIIV Kateryna**, teacher-speech therapist of Kamianets-Podilskyi Lyceum No. 10, No. 6, preschool education institution No. 2 "Hnomyk" of Kamianets-Podilskyi City Council, Khmelnytskyi Region, Ukraine.

Відомості про наявність друківаних статей на дану тематику.

1. **Опалюк О.М. Лісова Л.І. Глоба О.П.** До питань про роботу логопеда в умовах інклюзивного навчального простору. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць. Вип. 18. За ред. М.К. Шеремет. Кам'янець-Подільський:

Видавець Ковальчук О.В., 2021.188с. 111-125. 2. **Опалюк О.М. Лісова Л.І.** Своєрідність художнього сприймання у молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць. Вип. 18. За ред. М.К. Шеремет. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021.188с. 125-138.

Опалюк О., Лісова Л., Матвій К. Своєрідність впровадження естетотерапії у корекційно-педагогічну діяльність логопеда. У запропонованій статті подано результати дослідження своєрідності впровадження естетотерапії у корекційно-педагогічну діяльність логопеда. Важливою складовою суспільного розвитку, умовою та основою стабільності й процвітання суспільства є фізичне та духовно- психологічне здоров'я населення, зокрема найперспективнішої його частини — дітей. У цьому контексті не можна недооцінювати важливого значення краси і гармонії, тобто естетичних якостей організації життя й побуту людей. Здійснення естетотерапевтичного впливу можливо за допомогою численних засобів, серед яких варто виділити засоби природного та соціального (створені людиною) походження. Види естетотерапії у більшості випадків у своїй назві відображають основний засіб психолого-педагогічного впливу. Прийом коментованого малювання в естетотерапії дозволяє логопеду досягати позитивних результатів у роботі з дітьми, які мають порушення мовлення. Проблема розвитку художньо-творчих здібностей дітей вирішується в процесі доповнення традиційних прийомів навчання малювання нетрадиційними техніками. Отже, естетотерапія є ефективним засобом розвитку мовлення дитини. Впровадження засад естетотерапії у корекційно-педагогічну діяльність логопеда у поєднанні з інклюзивними підходами сприятиме більш якійсній реалізації емоційних та освітніх потреб дітей з порушення мовленнєвого розвитку, що безумовно позитивно відобразиться на їх особистісному розвитку та творчому креативному самовираженні.

Ключові слова: естетотерапія, порушення мовленнєвого розвитку, логопед, естетичне сприймання, образотворче мистецтво.

Opaliuk O., Lisova L., Matviiv K. Peculiarities of the implementation of esthetic therapy in the correctional and pedagogical activity of a speech therapist. The proposed article presents the results of a study of the originality of the implementation of esthetic therapy in the correctional and pedagogical activity of a speech therapist. An important component of social development, a condition and basis for the stability and

prosperity of society is the physical, spiritual and psychological health of the population, in particular of its most promising part - children. In this context, one cannot underestimate the importance of beauty and harmony, that is, the aesthetic qualities of the organization of people's lives and lifestyles. It is possible to carry out an esthetic therapeutic effect with the help of numerous means, among which it is worth highlighting the means of natural and social (man-made) origin. Types of aesthetic therapy in most cases in their name reflect the main means of psychological and pedagogical influence. Acceptance of commented drawing in esthetic therapy allows the speech therapist to achieve positive results in working with children who have speech disorders. The problem of the development of artistic and creative abilities of children is solved in the process of supplementing the traditional methods of teaching drawing with non-traditional techniques. Therefore, esthetic therapy is an effective means of developing a child's speech. The implementation of the principles of esthetic therapy in the corrective and pedagogical activity of a speech therapist in combination with inclusive approaches will contribute to a better realization of the emotional and educational needs of children with impaired speech development, which will definitely have a positive effect on their personal development and creative self-expression.

Key words: esthetic therapy, impaired speech development, speech therapist, aesthetic perception, visual arts.

Постановка проблеми. Глибинна сутність естетичного виховання полягає в залученні особистості до різноманітних видів діяльності, завдяки чому вона оволодіває різними сторонами суспільного досвіду, які у свою чергу, визначають її особистісне формування. Саме творча діяльність і ставлення до неї, активність особистості у цій діяльності виступають визначальними факторами виховання і розвитку дитини. Однією з ведучих підсистем естетичного виховання є навчально-виховний процес школи. Предмети природничо-математичного, гуманітарного та естетичного циклів, а також трудове виховання вносять у цю підсистему свій вклад і одночасно тісно пов'язані між собою як її елементи. Керівну роль у забезпеченні педагогічної цілеспрямованості цього процесу відіграє логопед.

Важливим є художньо-естетичні впливи засобів масової комунікації (преса, радіо, телебачення, кіно), сім'ї, мікро середовища школяра. Контроль з боку школи за діяльністю її елементів виявляється у вивченні і аналізі впливів, ступеня сформованості в учнів естетичного ідеалу, смаку, критичної оцінки естетичної інформації, художніх інтересів і потреб школярів у галузі мистецтв, мотивів

спілкування з ним. Застосування засобів естетотерапії в навчальному процесі є підвищення рівня ефективності інтеграції осіб з обмеженими функціональними можливостями у соціум. Поглиблення цього процесу видається можливим у подальшому завдяки спрямуванню концентрації уваги на реформування української системи освіти відповідно до потреб людей з інклюзією задля створення доступного для всіх навчального середовища, яке і є першим шаблоном формування нашої особистості. Так, застосування естетотерапевтичних та інклюзивних підходів у навчанні і надалі сприятиме забезпеченню емоційних потреб осіб з особливими потребами, удосконаленню їх комунікативних навичок, що безумовно стимулюватиме їх особистісний розвиток та творче самовираження.

Таким чином функціонування системи естетичного виховання учнів з мовленнєвими порушеннями ефективно здійснюється тоді, коли вона діє не ізольовано, а включається у комплекс усієї навчально-виховної роботи і здійснюється з допомогою цілеспрямованого педагогічного керівництва логопеда.

Це питання досліджується багатьма сучасними науковцями, зокрема в таких аспектах: сутність естетотерапії як ефективний засіб соціалізації особистості (В. Білан, О. Федій, А. Флорова та ін.); формування творчого потенціалу особистості майбутнього логопеда (Н. Гаврилова, В. Гладуш, Т. Дехтяренко, І. Кравченко, Л. Лісова, О. Мілевська, Н. Пахомова, В. Римажевська, О. Ткач, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.); розвиток педагогічної креативності (Н. Вишняков, В. Лісовська, М. Поташник, В. Тарасун та ін.), з'ясування механізму взаємозв'язку творчого мислення і педагогічної майстерності (Н. Тарасевич та ін.) тощо. Особливе місце серед наукових праць цих дослідників займають ті, що пов'язані з розвитком творчих можливостей логопеда засобами мистецтва через його активний гармонізуючий вплив на особистість.

Метою нашого дослідження стало вивчення своєрідності впровадження естетотерапії у корекційно-педагогічну діяльність логопеда.

Виклад основного матеріалу. Особливість мистецтва, краси викликати позитивні емоції, що є основою для естетотерапії – новітнього напрямку психолого-педагогічної науки, спрямованого на усунення психологічного дискомфорту та створення умов для творчої реалізації особистості. Поняття «естетотерапія» об'єднує два складники: естетичне (від грецьк. *aisthetikos* – чуттєвий) та терапія (від грецьк. *therapeia* – лікування). За визначенням О. Федій, «естетотерапія – це цілеспрямований стабілізуючий вплив на емоційно-чуттєву сферу

дитини з метою створення для неї психологічного комфорту та розкриття творчого потенціалу особистості» [4]. Науковець вважає активізацію і актуалізацію творчого компоненту розвитку особистості одним із головних і перспективних напрямів використання естетотерапевтичних та арт-терапевтичних технологій у педагогічному процесі. Відповідно до досліджень О. Федій, основними засобами естетотерапії слід вважати засоби, зумовлені видами мистецтва: малюнок (терапія образотворчим мистецтвом), гра (ігротерапія), танець (танцювальна терапія), казка (казкотерапія), пісок (пісочна терапія) тощо.

Естетотерапія – це своєрідне лікування дитячої душі через її чуттєву сферу. Необхідність впровадження (виділення) цього аспекту роботи у корекційно-педагогічну діяльність зумовлена такими чинниками:

1) відсутністю конкретних педагогічних технологій індивідуально-творчого становлення кожної дитини. Як правило, дії педагога спрямовані на групу в цілому, та на ефект елементарного наслідування діям вихователя;

2) необхідністю логічного педагогічного завершення будь-якої корекційної роботи з дітьми, які мають вади у розвитку. Це своєрідна соціальна реабілітація дітей.

Естетика, як наука про становлення чуттєвої культури людини, стверджує необхідність та своєчасність естетичного розвитку дитини у ранньому та дошкільному дитинстві.

Світ дитинства – світ почуттів – найбільш зручний засіб пізнання Всесвіту, яким дитина володіє дуже добре (з часом втрачає цю свою природну здатність).

Саме тому педагогічно доцільним є залучення у виховний реабілітаційний процес емоційно-чуттєвого компоненту.

Естетотерапія – це цілеспрямований стабілізуючий вплив на емоційно-чуттєву сферу дитини з метою створення для неї психологічного комфорту та розкриття творчого потенціалу особистості. Об'єктом естетотерапії виступає особистість, яка має особливості розвитку фізичні, психологічні, соціальні а предметом є багаточисельні порушення психоемоційної сфери психологічні дискомфорти, що виникають за певних обставин. Основними завданнями є створення психологічного комфорту та творче самовираження дитини.

Застосування естетотерапевтичних підходів має бути пріоритетним напрямком реформування сучасної освіти, оскільки сьогодні спостерігається тенденція до збільшення рівня зацікавленості

в більш якісному забезпеченні потреб інклюзивних учнів, що сприятиме їх соціалізації та розвитку комунікативних навичок для повноцінного залучення у суспільне життя. З огляду на зазначене, впровадження інноваційних підходів у вигляді застосування в навчальному процесі різноманітних напрямків естетотерапії є необхідністю, що зумовлена потребою у підвищенні ефективності надання освітніх послуг та викликами нинішнього інклюзивного простору у аспекті поглиблення толеризації навчання як процесу, що буде сприяти кращій інтеграції дітей з особливими потребами в суспільство. Саме тому дана тематика викликає науковий інтерес і потребує аналізу ефективності застосування естетотерапії як засобу соціалізації в контексті здобуття інклюзивної освіти з метою визначення перспектив її подальшого використання [5].

Сучасні дослідження (В. Білан, О. Федій, А. Флорова та ін.) особливостей реалізації естетотерапевтичної концепції в освітньому процесі з огляду на інклюзивні виклики сьогодення присвятили свої праці багато вітчизняних науковців, оскільки естетотерапія є інструментом соціалізації та адаптації учнів з обмеженими функціональними можливостями у суспільне життя, що зумовлює їх інтерес до навчання й особистісний розвиток завдяки освітньо-виховному впливу мистецьких засобів. Зокрема, дуже ґрунтовні наукові дослідження щодо естетотерапевтичної діяльності має О. Федій, яка фактично є основоположницею засад вітчизняної естетотерапії. Вона наголошує на тому, що впровадження естетотерапії в сучасний освітній простору здатне «відновити природну гармонію сучасної людини (дитини) з навколишнім середовищем, надати їй можливості щодо подальшого індивідуально-творчого саморозвитку» [3]. Арт-терапію як один з напрямків естетотерапії розглядає В. Білан, акцентуючи увагу на тому, як цей метод впливає на інтеграцію в сучасне суспільство дітей із порушеннями психофізичного розвитку [1].

Дійсно, поєднання естетичного та терапевтичного підходу дуже важливі для освітньо-виховного процесу дітей з особливими потребами, адже вони спрямовані на гармонізацію їх відносин з самими собою та зі своїм оточенням відповідно. Через мистецтво, спорт, спілкування, гру чи казку реалізується соціальна потреба у спілкуванні, що особливо важливо для формування особистостей з обмеженими функціональними можливостями, оскільки засвоєння знань, розвиток комунікаційних навичок відбувається, насамперед, у процесі спілкування з вчителем та іншими суб'єктами освітньої взаємодії. Крім того, саме естетотерапія здатна реалізувати

інклюзивний підхід до навчання, оскільки дає реальну можливість надання особам з обмеженими функціональними можливостями бути залученими в різні соціальні відносини, у тому числі й в освітню діяльність, яка є одним із засобів реабілітації і адаптації до життя в соціумі [5].

Особливістю реалізації основних завдань логопеда є естетотерапевтичного впливу на дитину з проблемами соціалізації, що відбувається у різних формах організації виховного процесу. За критерієм кількості суб'єктів педагогічного процесу усі форми естетотерапевтичної роботи можна поділити на дві основні групи: індивідуальні та групові форми.

Вибір логопедом певної форми організації залежатиме від завдань педагогічного процесу та від конкретної педагогічної ситуації. Так групові форми доцільно обирати на початкових етапах роботи для дітей з проблемами адаптації до нових умов та на заключних, коли постає необхідність закріплення набутих вмінь та навичок на соціальному рівні. Індивідуальні форми роботи використовують при роботі з дітьми, які потребують особливої уваги до себе з боку дорослих та при подоланні особистісних проблем дитини (наприклад: у пісочній терапії, вокалотерапії, лялькоте-рапії, арттерапії тощо).

Робота на групових заняттях та в індивідуальній роботі з дітьми передбачає дотримання наступних етапів і методичних рекомендацій:

1. Етап «до малювання», на якому у дитини формувався інтерес до майбутньої роботи. Прийоми роботи: читання оповідання, повідомлення теми, пояснення техніки зображення; виконання завдань, що дозволяють дитині планувати і організовувати свою роботу; відповіді на запитання, що змушують дітей міркувати, підбирати потрібні слова і конструкції, вибудовувати і давати повну відповідь.

2. Етап «малювання». Прийоми роботи: навчання дітей техніці роботи з різними матеріалами. Дітям пропонується вигадати той чи інший образотворчий образ і втілити його на папері. У зміст занять мають бути включені фізкультхвилинки, ігри на координацію мовлення з рухом, пальчикова гімнастика, народні ігри, підібрані відповідно до лексичної теми.

3. Етап «після малювання». Прийоми роботи: робота з назвою малюнка; спільне з логопедом складання розповіді з опорою на малюнок (починає логопед, а закінчує дитина); складання оповідання за планом з опорою на малюнок; колективне складання розповіді; паралельний опис [2].

Малювання дозволяє виявити цікавість до логопедичних занять, збагачувати словник, автоматизувати поставлені звуки, відпрацьовувати лексико-граматичні категорії, зв'язне мовлення. Все це буде сприяти успішній корекції мовлення дітей. Порушення мовлення у дітей різноманітні за своїми проявами. Одні недоліки стосуються тільки вимови, інші зачіпають процеси фонемоутворення і виражаються не тільки в порушеннях вимови, а й в недосконалості звукового аналізу. Існують порушення, що охоплюють як фонетико-фонематичну, так і лексико-граматичну системи, що виражається в загальному недорозвиненні мовлення. Діти із загальним недорозвиненням мовлення (надалі ЗНМ) є основним контингентом логопедичних груп дошкільних освітніх установ, складають складну, різноманітну групу за тяжкістю прояву порушення і за природою її виникнення. Мовленнєві порушення можуть відноситись до різних компонентів мовлення. Через відсутність вербального спілкування діти із порушеннями мовлення відстають у розвитку від своїх однолітків, що чинить негативний вплив на розвиток особистості дитини. Відомо, що малювання – один із головних засобів пізнання і відображення навколишнього світу. Малюнок для дитини – не тільки зображення предмета, а й своєрідний замітник мовлення. Будь-яке порушення мовлення впливає на психічний і емоційно-вольовий розвиток дитини; а результати продуктивної діяльності є наочною опорою для мовленнєвих вправ. Заняття малюванням стимулюють розвиток комунікативної функції мови. Слід зазначити, що дії дітей, супроводжувані мовленням, у процесі образотворчої діяльності стають більш досконалими, цілеспрямованими, регульованими, ритмічними. Малюнки розповідають про життя дитини, є чарівним відображенням і втіленням навколишньої реальності на аркуші паперу [2].

В естетотерапії варто використовувати прийом коментованого малювання який дозволяє логопеду домагатися позитивних результатів у роботі з дітьми, які мають порушення мовлення.

Логопед створює зображення, наприклад, розмовляючи з «улюбленим олівцем» про те, як і що він хоче намалювати. Потім каже, що можна «включити» «цікавий олівець» і поговорити з ним з приводу малюнків. Такий прийом дозволяє ефективно розвивати діалогічну функцію мовлення, що є надзвичайно важливим у роботі з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення. «Створення уявної ситуації» і «входження в малюнок» допомагає дитині зробити крок і «увійти в малюнок», описуючи, що в цей час «там» відбувається. У дітей розвивається просторове мислення, формується вміння описувати в мовленні ситуацію, пов'язуючи її зі змістом малюнка. На підгрупових заняттях цікаво проходить прийом коментованого малювання в парі з однолітком. Крім того, включення прийомів коментованого

малювання на корекційних заняттях дозволяє відобразити внутрішній світ дошкільника: настрої, переживання, фантазії, які дитина не завжди висловлює, або, в силу свого порушення, не може висловити вербально. На нашу думку, використання прийому коментованого малювання на будь-якому корекційно-логопедичному етапі роботи з дітьми є актуальним та дає можливість дітям із порушеннями мовлення розвивати словник, лексико-граматичну складову, зв'язне мовлення, а також сприяє забезпеченню позитивної емоційної атмосфери на занятті [2].

В логопедичній роботі поряд з традиційними прийомами естетотерапії варто використовувати нетрадиційні техніки. Нетрадиційні техніки малювання незвичайними матеріалами, оригінальними техніками дозволяє дітям відчувати незабутні позитивні емоції та розвивати творчі здібності. Наявне розмаїття нетрадиційних технік ефективно розвиває творчий потенціал дітей. Логопеду таке різноманіття нетрадиційних технік малювання дозволяє створити нові завдання і стимулювати творчу активність у дітей. При використанні нетрадиційних технік у дітей відкривається можливість експериментувати. Ефективність нетрадиційних технік у розвитку дітей визначається й внутрішньою потребою в бажанні творити, а також збагачується і активізується словниковий запас дітей з порушення мовлення.

Особливого значення у роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку набуває така унікальна за своєю дією форма організації навчально-виховного процесу як логопедична гра. Абсолютна більшість естетотерапевтичних методик побудована саме на ігровій діяльності дітей. При організації естетотерапевтичного впливу на дитину логопед може проводити як індивідуальні так групові корекційно-педагогічні заняття. Розробляти та впроваджувати власні програми проєкти по використанню величезного педагогічного потенціалу існуючих психотерапевтичних методик роботи з дітьми, спираючись на сучасні матеріали з численних видів естетотерапевтичного впливу.

Висновки. Відповідно до мети нашого дослідження нами встановлено, що під впливом корекційно-виховної роботи з використанням естетотерапевтичних методик в учнів розширюється сфера чуттєвого пізнання. На основі розвитку мислення й мовлення створюються передумови для формування естетичних суджень. Естетичні переживання сприяють загальному загостренню відчуттів, особливо відчуттів кольорів, їх поєднань, ритму, динаміки. Через емоційне сприймання, осмислення змісту й виражальних засобів образотворчого мистецтва в їх єдності, оволодіння основами образотворчої грамоти, самостійну творчість учні опановують

доступну їхній свідомості естетичну оцінку явищ навколишньої дійсності. Застосування естетотерапії дозволить створити навчальне середовище, в якому школярі будуть оточені мистецькими чи ігровими практиками, що сприятиме інтеграції в коло однолітків на засадах спільних інтересів, поваги та взаєморозуміння, завдяки чому діти з порушення мовленнєвого розвитку зможуть відчувати себе важливою частиною спільноти, саме тому сучасна система освіти повинна демонструвати доброзичливе ставлення до нових способів навчання, пов'язаних із інклюзією.

Бібліографія

1.Білан В. Арт-терапія як один із засобів естетотерапії в корекційно педагогічній роботі дефектолога. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». 2018. №3. С. 23–28.
2.Кравченко І.В. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку засобами зображувальної діяльності. Режим доступу: <https://aqce.com.ua/download/publications/543/501.pdf/> (дата звернення 14.03.2024 р.).
3.Федій О. Естетотерапія: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 256 с.
4. Федій О. Естетотерапія : навч. посібник. [2-ге вид., перероб. та допов.]. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 288 с.
5.Флорова А. Естетотерапія як ефективний засіб соціалізації особистості з обмеженими функціональними мржливостями. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20510/1/28.pdf> (дата звернення 14.03.2024 р.).

References

1. Bilan V. Art therapy as one of the means of esthetic therapy in the corrective and pedagogical work of a defectologist. Herald of Cherkasy University. Series "Pedagogical Sciences". 2018. No. 3. P. 23–28.
2. Kravchenko I.V. Speech development of preschool children by means of visual activities. Access mode: <https://aqce.com.ua/download/publications/543/501.pdf/> (date of application 03/14/2024).
3. Fediy O. Esthetotherapy: teaching. manual. Kyiv: Center for Educational Literature, 2007. 256 p.
4. Fediy O. Esthetotherapy: teaching. manual. [2nd ed., revision. and add.]. Kyiv: Center for Educational Literature, 2012. 288 p.
5. Florova A. Aesthetic therapy as an effective means of socialization of a person with limited functional grumpiness. Access mode: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/20510/1/28.pdf> (access date 03/14/2024).

Авторський внесок: Опалюк О. – 40%, Лісова Л. – 30%, Матвіїв К. – 30%.

Стаття отримана 18.03.2024 р.